

ANDREJA ŽELE:
VEZLJIVOSTNI SLOVAR
SLOVENSКИH GLAGOLOV

Ljubljana : Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
ZRC SAZU, 2008. 529 str., tvrdi uvez, 39 €.

Nakon višegodišnjega bavljenja valencijskim opisom slovenskih glagola (v. monografiju *Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu)*, koju je napisala 2001.) slovenska je jezikoslovka Andreja Žele sastavila i prvi valencijski (spojidbeni) rječnik glagolâ nekoga južnoslavenskoga jezika. Ugledajući se na kolege koji su već priredili valencijske rječnike najvećih zapadnoslavenskih jezika, *Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša* pokazao je svijest o važnosti valencijskih rječnika, koji se danas već mogu, uz gramatike te opće i terminološke rječnike, svrstati u temeljne priručnike koje bi svaki jezik koji »drži do sebe« morao imati.

Već dizajn naslovnice, na kojoj je prikazana umnožena šarena molekula, ukazuje na želju za kontinuitetom s uspješnom metaforom Luciena Tesnière-a o jezičnoj valentnosti kao ekvivalentu otprije poznate kemijske. Rječnik je izišao u nizu *Slovarji*, a prati ga i CD s pretraživim tekstom svih natuknica. Na CD-u se ne mogu naći teorijski uvod i objašnjenje kratica te je, ako ih zaista nema, CD bez tiskane inačice rječnika gotovo neupotrebljiv kao valencijski rječnik.

Iako su korisnici rječnika skloni preskakati ili ovlaš prolistati uvode (a u mnogim slučajevima to se može učiniti bez velike štete), u valencijskom rječniku uvod je u najmanju ruku jednako važan kao i abecedni dio. U *Uvodu* je ovoga rječnika (7–46), naime, izložena semantičko-sintaksna tipologija slovenskih glagola, a time i teorijska osnovica za izradu samoga rječnika. Čak i ako se taj dio izostavi, snalaženje u *Legendama* (35–46) preduvjet je za svaki smisleni rad s ovim rječnikom.

Građa je za izradu toga rječnika crpljena iz *Slovara slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), a teorijska je podloga preuzeta prvenstveno iz rada *Větné vzorce v češtině* F. Daneša i suradnikâ. Razumljivo je da je kao uzor za valencijski opis slovenskoga rabljen rad o slavenskom jeziku. Prema teoriji praških sintaktičara glagoli se prema svomu značenju i, slijedom toga, sin-

taksnim obilježjima, mogu smjestiti u hijerarhijsku, piramidalnu strukturu, u čijoj su osnovi tzv. primitivi ili primarni glagoli (u slovenskom to su *biti*, *imeti* i *delati*), na koje se dekompozicijom mogu svesti svi ostali glagoli. Sljedeća su, šira skupina u piramidi tzv. osnovni (temeljni) glagoli, iz kojih se izvode specijalizirani i više specijalizirani glagoli. Sve te skupine obuhvaćaju brojne semantičke podskupine (koje se na najnižoj razini razlikuju po dominantnim semantičkim sastavnicama unutar sebe), razvrstane prema značenjskoj bliskosti u više tipova.

Odmak od klasične teorije valentnosti osobito je očit iz pažnje koja je pružena semantičkoj sastavnici valentnosti, desetljećima zanemarivanoj u korist sintaksne. Dostojno je mjesto u opisu dobio semantički opis leksičkih morfema glagola kao prvotnoga ishodišta spojidbenih svojstava, a osobito su detaljno razrađene uloge tzv. leksikaliziranih i neleksikaliziranih prijedložnih morfema (razlikovanih po tome jesu li ili nisu dio semantičke strukture glagola). Teorijska je samostalnost u odnosu na klasičnu teoriju vidljiva i iz davanja posebnoga mjesta subjektu (u sklopu koncepta tzv. lijeve i desne valentnosti).

S obzirom na neuhvatljivost i fluidnost jezika i njegovih kategorija vrlo sofisticirana klasifikacija glagola, kakva je provedena u ovom rječniku, nužno sadržava i neke tvrdnje s kojima se ne mora svaki govornik (posebice stručnjak) složiti (npr. smještanje glagola *smejáti se* u glagole stanja, a ne radnje /386/). Isto vrijedi za odluke o dodjeljivanju sudioničkih uloga i njihovoj raspodjeli u skupine. Pokušaji strukturiranja jezične stvarnosti (prije svega na referencijsko-semantičkoj razini) u apstraktan sustav neizbježno prilagođava neke podatke sustavu i tako ga odmiče od slike kakvu »svi« imaju (a takva slika zapravo i ne postoji: primjerice, tko može sve govornike slovenskoga jezika uvjeriti da se slože oko pitanja je li glagol *organizirati* glagol mijenjanja stanja /nečega iz neorganiziranoga u organizirano/ ili glagol stvaranja /organiziranosti kao stanja/? Autorica se odlučila za drugu opciju /271/.). Zato se u tom i svakom takvu djelu korisnik mora pomiriti s činjenicom da će mu se povremeno učiniti da rječnik ide protiv njegova »osjećaja« (tj. jezičnoga iskustva). Korištenje takva rječnika upuštanje je u igru u kojoj je najbolje s povjerenjem, ali i oprezom, prepustiti se autoričinu vodstvu.

U središnjem dijelu, *Slovaru* (47–503), obrađen je 2591 glagol (od čega se u 530 slučajeva radi samo o uputama na druge natuknice). Svaki slučaj glagola s tzv. leksikaliziranim prijedložnim morfemom obrađen je u samostalnoj natuknici, a različita su značenja (podjela prati SSKJ, na koji postoji sustav referiranja) obrađena u numeriranim podnatuknicama. Poznatiye tehničke upotrebe pojedinih glagola posebno su izdvojene, a za

pojedina su značenja navedeni i stilski registri kojima pripadaju.

Rječnički članci sadrže osnovne podatke o značenju glagola, kraticama i simbolima ostvaren prikaz njihovih sintaksno-semantičkih valencijskih obilježja, primjere i sinonime. Dijelovi su rječničkoga članka diferencirani bojom (crna, siva i crvena), veličinom (dvije veličine), položajem (običan i nakošen) i smještajem (običan, spušten i povišen) znakova. Natuknice su istaknute podebljanim tiskom. Svaki je glagol oprimjeren jednom ili većim brojem rečenica, bez navođenja izvora. Osnova je opisa podjela glagolskih dopuna/determinatora na deset razreda prema obliku (uz neke dodatne funkcionalne kriterije) i četrdeset dva prema značenjskoj ulozi. Nisu obuhvaćene samo obvezne, već i karakteristične neobvezne dopune, koje mogu itekako izoštriti sliku o sintaksno-semantičkoj okolini glagola i njegovu značenjskom rasponu.

Još od međašnoga valencijskog rječnika Helbiga i Schenkela iz 1969. taj je tip priručnika praćen prigovorima pretjeranoj složenosti prikaza i potrebi da se prostudiraju desetine stranica uvodnih studija prije negoli rječnik postane upotrebljiv. Ni ovaj rječnik ne izbjegava tu poteškoću, pa je bojati se da nestrpljiviji korisnici (npr. većina onih koji nisu jezikoslovci) neće izvući sve što bi mogli iz ovoga podatcima prebogata djela. Već na prvi pogled, naime, čitatelja iz svake natuknice zapljusne gomila kratica i simbola, koji kao da govore: »Ne tako brzo, prijatelju! Izvoli proučiti *Uvod*, a onda se vrati!«. Valencijski će praktičari nakon pola stoljeća teorije morati razmisliti o dodatnim rješenjima prezentacije svojih važnih dostignuća. Taj rječnik u tom grafičkom smislu predstavlja velik korak unaprijed. Štoviše, elektronička inačica, u kojoj su poteškoće s novcem i prostorom zanemarive, nudi mogućnosti skrivanja naglašenije tehničkih podataka, a i bogatija je bojama. Nesumnjivo bi se moglo nastaviti u tom smjeru, pa i iskoračiti iz tekstovnoga retka u dvodimenzionalne i trodimenzionalne prikaze. Dakako, ova uzgredna razmišljanja ne valja shvatiti kao bitan prigovor ovomu djelu, koje će znati dolično nagraditi korisnikovo strpljenje.

Kompleksan sustav pokrata i simbola sažet je na desetak stranica *Legendi*. Prvi je dio (35–43) zapravo nastavak izlaganja teorijskih postavki, mjestimično razgranat u male rasprave. Drugi je dio (43–46) popis pokrata, podijeljen na dvanaest odjeljaka. Za prosječnoga korisnika, koji želi brzo naći značenje neke pokrate ili simbola iz rječnika, kudikamo bi korisniji bio objedinjeni abecedni popis pokrata s objašnjenjima, bez dodatnih raščlambi ili s vrlo malo njih.

Dio *Viri in literatura* (505–512), podijeljen na cjeline *Domača literatura*,

Tuja literatura i Slovarji, leksikoni, enciklopedije, besedilni korpusi (zbirke elektronskih besedil), pokazuje da je autorica rabila ne samo najvažnije radove unutar valencijske teorije već i one koji ju tek rubno dotiču, pa i neka djela važna na razini općega jezikoslovlja. Nema, doduše, najnovijih radova (nastalih nakon 2000, osobito monumentalnoga zbornika *Dependenz und Valenz*, sv. 1 iz 2003, sv. 2 iz 2006), a tzv. mladovalencijanci (*die Jungvalenzianer*), koji su doveli u pitanje mnoge postavke tzv. klasične teorije valentnosti, nazočni su u vrlo ograničenoj mjeri (naveden je jedan rad A. Storrer, ali nema J. Jacobsa, V. Ägela i ostalih iz te skupine). To se vidi i iz obrade (nije pobliže promatrana problematika granica i tipova valentnosti na sintaksoj, semantičkoj, logičkoj, pragmatičkoj i komunikacijskoj razini), a sasvim je očekivano u djelu kojemu je teorijska osnovica nastala prije no što su ideje mladovalencijanaca proširene. U budućnosti možemo očekivati i odlučniji iskorak u više razine valentnosti. Do tada bi svaki avanturizam u primjeni donio nebrojene opasnosti pa je zato u valencijskom rječniku sigurnije držati se više-manje provjerenoga modela.

Vezljivostni slovar slovenskih glagolov djelo je koliko pionirsko, toliko trajno vrijedno. Teorijski dosljedan i obradom potpun, ovaj rječnik i nestručnjacima i stručnjacima nudi visoko strukturirani rudnik leksičkoga blaga slovenskoga jezika. Što se tiče znanstvene upotrebe, ni slovenisti ni slavisti neće ga moći zaobilaziti bez velike štete za vlastiti rad. Nakon susreta s tim djelom još se nestrpljivije iščekuje izlazak prvoga valencijskoga rječnika hrvatskih glagola.

Šime Demo